

LITERATURA UNIBERTSALA

Literatura Unibertsala irakasgaiak aurreko etapan literatura-hezkuntzan egindako bideari jarraitzen dio, eta, aldi berean, Batxilergoko Euskara eta Literatura eta Gaztelania eta Literatura irakasgaietan landutako literatura-hezkuntza osatzen du. Espazio aproposa da eskolatze osoan planteatutako literatura-irakurketako bi modalitateak garatzeko (irakurketa gidatua eta irakurketa autonomoa), eta haien corpusek eta haiekin gozatzeko moduek bat egiteko aukera ahalbidetzen du. Horren bidez, nerabeak eta gazteak urrundu egingo dira pixkanaka beren esperientzien esparruko obren identifikazio- eta argudio-irakurketa soiletik, eta interpretazio-trebetasun finkatuagoak behar dituzten eta ikuspegia beste kultura-esparru batzuetara irekitzen duten obra konplexuetara hurbilduko dira.

Irakasgaiak erreferentzia partekatuen mapa batez jabetzeko aukera ematen du (ondare unibertsaleko obrak eta egileak, mugimendu estetikoak, generoak eta azpigeneroak, edota historia osoan agertu diren gaiak, topikoak, arketipoak, sinboloak eta abar), eta, aldi berean, emakumeek eta mendebaldekoak ez diren egileek idatzitako obra asko eta asko kanpoan utzi dituen kanona kritikoki zalantzan jartzera bultzatzen du. Iruditeriak zabaltzeak gizarte-kohesioari, kulturarteko hezkuntzari eta hezkidetzari laguntzen die, zalantzarik gabe. Hortaz, literatura unibertsaleko klasikoaren irakurketa partekatua, haien inguruko loturen ezarpenak eta deliberazio argudiatuak, ikerketa-prozesuen garapenak edo klasikoak bereganatu eta birsortzeko jarduerak funtsezko kompetentzia guztiak garatzen laguntzen dute.

Aurreko guztiari jarraikiz, Literatura Unibertsaleko curriculumak egituratzen duten bost kompetentzia espezifiko daude, eta ondoren adieraziko ditugun ardatzei lotuta daude. Lehenik eta behin, literatura unibertsaleko klasikoak interpretatzeko trebetasunen garapena dago. Trebetasun horiek obraren eraikuntza-elementuen eta obraren zentzuaren arteko barne-erlazioak eta obraren eta haren produkzio-testuinguruaren eta literatura-tradizioaren duen lekuaren arteko lotura hartuko dituzte kontuan. Horri dagokionez, literatura-asmoko testuak idazteak genero desberdinen konbentzioak bereganatzea errazten du eta, aldi berean, imitazio- edo birsortze-esperientzia sortzaileak eskaintzen ditu. Bigarrenik, erreferentzia-mapak eta irakurketa gidatuaren berezko irakurketa motak baliatuko dituzten irakurketa autonomorako estrategien garapena. Hirugarrenik, garai, testuinguru, genero eta hizkuntza artistiko desberdinetakoak diren eta historia osoan errepikariak izan diren unibertsal tematikoak eta bide formalak daudela egiaztatzea eta antzekotasunak eta desberdintasunak ezagutzea ahalbidetzen duten obren irakurketa konparatua. Laugarrenik, erreferentzia partekatuen esparru baten eta kultura-mapa baten bereganatzea, ikasleek etorkizunean izango dituzten literatura- eta arte-esperientziak testuinguruan kokatzea ahalbidetuko duena. Horretarako, garrantzitsua izango da esparru hori euskal literatura-obrekin eta bestelako adierazpen artistiko eta kulturekin erreferentziatzea, ikasleek beste kultura batzuk euskal kultura-ondarearekin lotu ditzaten. Azkenik, literatura-kanonaren inguruko eztabaida kultural eta sozialean parte hartzea, eta munduari buruzko ikuspegiaren aniztasunaren eta literaturak iruditerien eraikuntzan duen garrantziaren berri emango duten beste obra eta irakurketa batzuk txertatzeko beharra.

Ebaluazio-irizpideek kompetentzia-ikuspegia dute, eta honako hauek dituzte ardatz: literatura-testuen interpretazioaren inguruko ezagutzak, trebetasunak eta jarrerak; obrei buruzko balio-judizio argudiatuak formulatzea; literatura-asmoko testuak idaztea; eta testu horiek beren testuinguru soziohistorikoan, literarioan eta kulturean inskribatzea eta literatura irakurtzeko jakintza bat sendotzea ahalbidetuko duen kultura-mapa bat osatzea. Horrek guztiak eskatzen du diagnostikoaren zerbitzura dauden ebaluazio-

tresnak eta -erremintak dibertsifikatzea, eta ahozko eta idatzizko harrera, ekoizpen eta elkarrekintzarekin, ikerketa-prozesuekin eta pentsamendu kritikoaren garapenarekin lotutako trebetasunak hobetzea.

Irakasgaiaren muina testuak eta irakurleak elkartzea denez gero, literatura unibertsaleko klasikoen irakurketa gidatuari eta irakurketa autonomoari lotutako bi multzoren inguruan antolatuta daude jakintzak. Beraz, corpusa bera da, nahiz eta estrategia bereziak garatzen diren irakurketa-modalitate baterako eta besterako. Testuen hautaketari dagokionez, ardatz tematikoa eta generoarena gurutzatzen dituen corpus ireki baten aldeko apustua egiten da, eta ikasgelan era gidatuan eta partekatuan irakurriko den obra baten inguruko ibilbideak taxutzera bultzatzen dira irakasleak. Aurkezpena lau hari tematikoren inguruan antolatuta dago (nia, besteak, mundua eta natura, haietako bakoitza ahal bada literatura-genero edo literatura-azpigenero bati lotuta), eta ez du ibilbideak eraikitzeke aukerak mugatzeko edo agortzeko asmorik. Izan ere, ez da elkarri erantsitako preskripzioen katalogo bat. Haren helburua irakasleei aniztasunera eta ikasleen beharretara egokitutako aurrerapen-ibilbideak eraikitzeke adibideak ematea da.

Beraz, asmoa ez da ikasturtearen barruan proposamenak dakartzan aukera guztiak agortzea, baizik eta irakasle bakoitzak obra kopuru jakin bat hautatzea eta beste kultura-testuinguru edo molde generiko batzuetako obrekin lotzea ahalbidetuko dion ardatz bat aukeratzea, ondoren obra batzuen eta besteen irakurketa konparatua egiteko. Horrek aukera eman behar du une, ekoizpen- eta harrera-testuinguru, gatazka, literatura-arketipo, bide formal, adierazpide eta abarretara eta testu klasikoen eta garaikideen, nazionalen eta atzerrikoen, literaturakoen eta literaturakoak ez direnen (historiografikoak, literatura-kritikakoak edo beste arte-kode batzuetakoak, ikus-entzunezko fikzio eta fikzio digital garaikidea barne) irakurketa konparatura hurbiltzeko.

Ikuspegi tematikoari lehentasuna emateak ez du esan nahi, inola ere, obren testuinguru historikoa, haien sorrera artistikoaren berreraikuntza eta ondorengo legatuan utzitako aztarna alde batera utzi behar direnik, ezta testuen balio formalak eta, bereziki, literatura-arlokoak bigarren mailan utzi behar direnik ere. Izan ere, literaturaren gai handiak gai horiek obra eta une historiko bakoitzean gauzatu diren forma eta genero desberdinekin nahasten ditu proposamenak. Ardatz tematikoak eskaintzen duen oinarriak aukera ematen du hainbat kultura-garai eta kultura-testuinguru zeharkatzeko, orainaren eta iraganaren arteko eta literatura desberdinen arteko loturak ezartzeko, eta gizakiak mendeetan kezkatu dituzten eta gaur egun ere nerabe eta gazteen galderak sorrarazten dituzten gaiekin konektatzeko.

Hori guztia dela eta, ibilbide zehatzagoak egiteko aukera ematen duten epigrafeak daude gai-multzo bakoitzean. Epigrafe horietan, aukeratutako obrarekin batera, hainbat testu emango dira, ekoizpenaren testuinguru historiko kulturean eta aurreko eta ondorengo literatura-tradizioan kokatzeko eta haien interpretazioen historiara eta egungo harrera-testuingurura hurbiltzeko, bai ideien planoan, bai forma artistikoen planoan.

Hizkuntza-irakasgaien curriculum a egituratzen duen printzipioa den hizkuntzen tratamendu integratua indartzeko, irakasgai horiek ematen dituzten irakasleen arteko lankidetzara irakasgai honetan ere ezinbestekoa da. Aukera ugari daude elkarrekin jarduteko (diziplinariako ikaste-egoerak, solasaldi dialogiko irekiak eta abar), eta, beraz, irakasgai komun guztietan eta modalitate-irakasgaietan ematen diren hizkuntza- eta literatura-irakaskuntzak era koordinatuan planifikatu behar dira.

KONPETENTZIA ESPEZIFIKOAK

1. Literatura unibertsaleko klasikoak irakurtzea, interpretatzea eta baloratzea, generoaren osagaien barne-erlazioak eta obretan betetzen dituzten funtzioak zein obren eta haien ekoizpen-testuinguruaren eta kultura-tradizioan duten lekuaren arteko kanpoko erlazioak kontuan hartuz, literaturaz gozatzeko aukerak zabaltzeko eta literatura- eta arte-sormena bultzatzeko.

Konpetentzia honen funtzioa irakurketarekin atsegin kontzienteagoa eta landuagoa lortzea da. Helburua da literatura-ondare unibertsaleko obra garrantzitsuetara hurbiltzea ahalbidetuko duten interpretazio-trebetasunak garatzea. Trebetasun horiek irakurketetan oinarritutako balio-judizio bat hitzez adieraztea ahalbidetuko dute, hautemate estetikoan oinarrituta, eta testuinguru nazionalak Europakoekin eta unibertsalekin, eta literatura-obrak beste adierazpen artistiko eta kultural batzuekin uztartuko dituen kultura-mapa bat eraikitzen lagunduko dute. Halaber, literatura-testuak estilo-kontzientziarekin sortzea bultzatu behar da, dauden generoen konbentzio formalak errespetatuz edo berrinterpretatuz.

Dena dela, helburua ez da entziklopedia moduko literaturaren historia bat lantzea, ikasgelan era gidatuan eta partekatuan irakurriko den obra kopuru txiki bat hautatzea baizik. Obra horiekin batera, hainbat testu emango dira, eta, haien bidez, obrak testuinguru historiko kulturalen zein literatura-tradizioan kokatu ahal izango dira, haien interpretazioen historiara hurbildu ahal izango da eta beste forma artistiko klasiko eta garaikide batzuekin lotu ahal izango dira. Ibilbide bakoitzean, beraz, literatura-genero, aldi historiko eta kultura-testuinguru desberdinetako obrak uztartuko dira, ildo nagusi gisa aukeratutako ardatzaren arabera, eta obra horien pasarte esanguratsuak hautatuko dira. Azken batean, literatura-ondare unibertsaleko obra garrantzitsu batzuen irakurketan lagundu nahi da ikasgelan. Obra horiek, nolana ere, literaturaren eraikuntzaren eta funtzionamenduaren eta beste testu batzuekin eta ekoizpen-testuinguruko balio ideologiko eta estetikoekin ezartzen dituzten erlazioen elementuak agerian jartzeko duten garrantziagatik eta oraina argitzeko eta azaltzeko ahalmenagatik hautatuko dira.

Konpetentzia espezifikoa hau deskriptore operatibo hauekin lotzen da: HKK2, HKK3, DK2, HK1, KKAK1, KKAK2, KKAK3.1, KKAK3.2, KKAK4.2.

2. Literatura unibertsaleko klasikoak atsegin- eta ezagutza-iturri gisa era autonomoan irakurtzea eta irakurketa-esperientziak partekatzea, norberaren irakurle-identitatea eraikitzeko, literatura- eta kultura-jakintza bat finkatzeko eta irakurketaren gizarte-dimentsioaz gozatzeko.

Konpetentzia hau garatzeko, aurrera egin behar da autonomia finkatzen eta irakurtzeko ohitura eskola-bizitzatik kanpo iraunarazteko funtsezkoa den irakurle-identitate propioa eraikitzen. Nolanahi ere, aldizkako denbora jarraitu bat eskaini behar zaio bakarkako irakurketari, eta irakurritako testuen artean erlazioak ezartzea ahalbidetuko duten gogoeta- eta elkarrizketa-uneak ziurtatu behar dira. Solasaldi dialogikoak estrategia errepikariak izango dira horretarako. Irakurketa gidatuaren modalitatearen berezko corpusa irakurketa autonomoaren modalitatearen corpusarekin

bat egiteak —biak literatura unibertsaleko klasikoez osatuta daude— aurrerabide-ibilbideak eraikitzeak aukera emango duten erreferentzia-mapez hornitzea ahalbidetzen du. Nolabaiteko konplexutasuna dakarten obrek planteatzen dituzten erresistentziak gainditzeko interpretazio-trebetasunak bereganatzeak literatura-irakurle autonomoaren prestakuntzan ezinbestekoak diren hautaketa-irizpideen garapena errazten du.

Konpetentzia hau lagungarria da ikasleek irakurketa gidatuen eta autonomoen arteko erlazioak ezartzea ahalbidetzen duen literatura- eta kultura-jakintza finkatzeko. Jakintza horrek, halaber, irakurritako obrak ikertzea, testuak ulertu eta interpretatzeko irakurketa- eta kultura-esperientzia mobilizatzea eta testuak beren ekoizpen-testuinguruan eta inskribatuta dauden kultura-formetan kokatzea ahalbidetzen du. Gainera, funtzioei eta obren oinarri diren konbentzioen ondorioei buruzko gogoeta autonomoa ahalbidetzen du.

Konpetentzia espezifikoa hau deskriptore operatibo hauekin lotzen da: HKK1, HKK2, HKK4, DK3, PSIIK1.2, PSIIK5, KKAK1, KKAK2, KKAK3.1.

3. Garai, genero eta hizkuntza artistiko desberdinetako obren arteko loturak ezartzea, antzekotasunak eta desberdintasunak antzemanaz, bakoitzaren ekoizpen-testuinguruaren eta literaturaren eta gizartearen arteko erlazioaren arabera, kulturaren historian unibertsal tematiko eta bide formal errepikariak daudela egiaztatzeak.

Irakasgaiaren beste konpetentzia espezifikoa bat iruditeriak ezagutzea da —bai elementu sinbolikoak, bai gizakiak bere esperientzia zifratu eta komunikatzeko eta historia osoan artistikoki lantzeko erabili dituen bide formalak—. Ardatz tematikoan ibilbideen eraikuntza lehenesteak eta ibilbide horiek testuarterako irakurketara irekitzeak interes antropologiko eta kultural ukaezina du, baita errentagarritasun didaktiko handia ere. Izan ere, bilakaera historikoa gorabehera iraun duten topikoak, gaiak, kezkak, sinesmenak, asmoak eta arazoak daudela egiaztatzea, garai eta testuinguru desberdinetan izan duten tratamendua zehaztea eta obrak beren harrera-komunitate garaikidearentzat zer izan ziren eta egungo irakurle batentzat zer diren alderatzea ahalbidetzen du.

Horrek guztiak geure burua heredatutako eskema batzuen barruan sentitzen eta pentsatzen duen eta kultura-legatu baten zorduna den gizabanako gisa ulertzen laguntzen digu. Legatu horretan, nolahi ere, literaturak zeregin erabakigarria betetzen du, eta formak eta gaiak baztertu edo finkatu egin dira, azkenean molde batzuetan (hots, literatura-generoetan) gauzatu arte. Azken batean, literatura eguneroko hizkuntzatik urrunduta dagoen, baina gure alderdi psikologiko eta soziala eraginpean hartzen eta osatzen duen adierazpide gisa ulertu behar da. Geure buruan sinbolo eta esperientzia komun batzuen sistematik at pentsatu ezin dugun izakiak gara, eta, alderdi horretan, literaturak funtsezko funtzioa betetzen du.

Konpetentzia espezifikoa hau deskriptore operatibo hauekin lotzen da: HKK1, HKK2, HKK4, DK1, PSIIK5, HK1, KKAK1, KKAK2.

4. Mugimendu estetiko nagusien eta ondare unibertsaleko literatura-obrarik garrantzitsuenetako batzuen ezaugarrien ezagutzan oinarrituta erreferentzia

partekatuen esparru bat finkatzea, literatura- eta kultura-esperientzia pertsonalak jasoko dituen kultura-mapa bat osatzeko.

Iruditerien eraikuntza literaturaren kontua zen garai batean; gaur egun, berriz, ikus-entzunezko fikziozko produktuetan oinarrituta dago. Horren bidez, sarritan iragankorrek diren belaunaldi-loturak sendotu egiten dira, baina belaunaldien artekoak ahuldu, kontakizun partekatuen gabeziaren ondorioz. Bestalde, egungo bizimoduen berezko zatiketak eta bertigoak zaildu egiten dute historiaren, artearen eta kulturaren uhin luzeei begira jartzea, baina haiek ezinbestekoak dira obra batzuek eta besteek plano sinkronikoan zein diakronikoan ezartzen dituzten erlazioak zehazteko. Eskolari, beraz, zeregin bikoitza dagokio: alde batetik, baliotsutzat jotzen dugun kultura-ondarea transmititzea (une jakin batean kultura osoaren oinarri den liburu multzoa); bestetik, erreferentzia-mapa sinpleak eta zorrotzak, arinak eta zehatzak eskaintzea. Mapa horietan, pertsona bakoitzaren kultura-esperientziak jaso ahal izango dira, baita eskolatzeko-urteetatik kanpokoak ere.

Hori dela eta, eta testuak hautatu eta antolatze ardatza kronologikoa ez bada ere, literaturaren irakaskuntzak ezin du alde batera utzi literaturaren historiaren osoko ikuspegia, ezta dagokion garaiko arte-konbentzioei eta literatura-generoen bilakaerari lotuta dagoen literatura-testuaren espezifikotasun formala ere. Dena dela, osoko ikuspegi hori ez da abiapuntu gisa interpretatu behar (horren arabera, literatura-testuak testigantza edo adibide soilak izango lirake), iriste-puntu gisa baizik. Testuen irakurketak —testu horiek interpretatzeko askotariko testuinguru-elementuak (historikoak, artistikoak eta kulturalak) behar direla kontuan hartuta— ahalbidetuko du mugimendu estetiko handiak, haien arteko jarraitutasun- eta haustura-elementuak eta literatura-ondare unibertsaleko obrarik garrantzitsuenek duten lekua plano orokor handi batean ikustea ahalbidetuko duen friso bat pixkanaka eta modu partekatuan eraikitzeo aukera.

Erreferentzia-esparru hori finkatzeko, ikasleak euskal literaturara hurbilduko dira, hurbileko kultura-erreferentziez hornitzeko eta obra unibertsalak euskal literaturako obrekin lotzeko.

Kompetentzia espezifikoa hau deskriptore operatibo hauekin lotzen da: HKK1, HKK4, DK2, DK3, HK1, KKAK1, KKAK2, KKAK4.1, KKAK4.2.

5. Emakume idazleen obrak irakurtzearen bidez emakumeen esperientziaren ikuspegia jasoko duen eta mendebaldeko kulturaren esparruak gaindituko dituen literatura-kanon unibertsal baten eraikuntzan parte hartzea, munduaren eta haren iruditerien eraikuntza diskurtsiboaren inguruko pentsamendu kritikoa garatzeko.

Egungo sentikortasuna eta literatura-azterlan berriak bat datoz ustez unibertsala den literaturaren kanonaren eraikuntzan dauden hutsune nabarmenak aipatzean. Emakumeak falta direnez, eta mendebaldekoak ez diren ahotsak ere falta direnez, ezinbestekoa da kanona berreraikitzea, batzuk eta besteak sartzeko eta haiek baztertu izanaren arrazoiak aztertzeo. Literatura eragile erabakigarria bada iruditeriak eraikitzeo —generoen eraikuntza soziala, “gu” baten eraketa “besteek” aurrean, edo eredu sentimentalen eta maitasun-ereduen trazadura—, literatura-hezkuntzak urrutiko begirada garatzen duten eta munduaren eraikuntza diskurtsiboari buruzko gogoeta kritikoa bultzatzen duten testuak irakurtzeo, interpretatzeko eta berjabetzeo

trebetasunak jaso behar ditu. Horri esker, jarrera inkontzienteki sexistak eta etnozentrismoak ezagutu eta baztertu ahal izango dira.

Horretarako, partekatuta eta lagunduta irakurri beharreko obrak eta haiei lotutako pasarteak hautatzean, ondare benetan unibertsal bateko obra adierazgarriak txertatu behar dira, emakume idazleak eta mendebaldekoak ez diren obrak kontuan hartuta. Ibilbide horietako batzuen ildo nagusiak alderdi horiek izan ditzake ardatz, hain zuzen ere. Ildo horretan, ardatz bikoitzean (ardatz tematikoan eta genero-ardatzean) oinarrituta antolatutako testuen corpus bat aurkeztearen bidez, apustu horiek bultzatu nahi dira.

Konpetentzia espezifiko hau deskriptore operatibo hauekin lotzen da: HKK1, HKK2, HKK4, DK1, PSIIK3.1, PSIIK4, HK1, KKAK1, KKAK2.

EBALUAZIO-IRIZPIDEAK

1. konpetentzia espezifikoa
1.1. Irakurritako obra osoen edo pasarteen interpretazioa azaltzea eta argudiatzea, osatzen dituzten elementuen eta obraren zentzuaren arteko barne-erlazioak, eta testuaren eta haren testuinguru soziohistorikoaren eta literatura-tradizioaren arteko kanpo-erlazioak aztertzeak abiatuz, metahizkuntza espezifikoa erabiliz eta obren hautemate estetikoari lotutako balio-judizioak gaineratuz.
1.2. Testu pertsonal edo kolektiboak literatura-asmoarekin eta estilo-kontzientziarekin sortzea, hainbat euskarritan eta beste hizkuntza artistiko edo ikus-entzunezko batzuen bidez, literatura-generoen eta literatura-estiloen konbentzio formalak erabiltzen dituzten obren edo pasarte esanguratsuen irakurketatik abiatuz.
2. konpetentzia espezifikoa
2.1. Interpretazio pertsonal bat lantzea, literatura unibertsaleko obra garrantzitsuen irakurketa autonomotik abiatuz, obren alderdi tematikoak, genero- eta azpigenero-alderdiak, egituraren eta estiloaren elementuak eta balio etikoak eta estetikoak kontuan hartuz, eta beste obra batzuekin eta beste esperientzia artistiko eta kultural batzuekin lotura argudiatuak ezarriz.
2.2. Literatura-elkarrizketetan irakurketa-esperientzia pertsonalak adieraztea, metahizkuntza egokia eta teknikoki zuzena erabiliz, entzute aktiboko jarrerak eta elkarrizketa-kooperazioko eta hizkuntza-adeitasuneko estrategiak agertuz, irakurle-ibilbidea finkatuz eta norberaren irakurle-identitatea era kontziente eta sistematikoan aberastuz.
3. konpetentzia espezifikoa
3.1. Literatura-testuak edo literatura-pasarteak elkarren artean eta beste adierazpen artistiko eta kultural batzuekin alderatzea, alderdi tematikoei eta eduki-alderdiei zein alderdi formalei eta adierazpen-alderdiei dagokienez dituzten antzekotasunak eta desberdintasunak hitzez edo idatziz argudiatuz eta haien balio etikoak eta estetikoak ere kontuan hartuz.

3.2. Hitzeko azalpen, saiakuntza edo aurkezpen multimodal batean gauzatuko den eta bilakaera historikoa gorabehera iraun duten topikoak, gaiak, kezak, sinesmenak, asmoak eta arrazoiak daudela egiaztatzea ahalbidetuko duen ikerketa-proiektu bat garatzea eta haiek garai eta testuinguru desberdinetan izan duten tratamendua zehaztea, hainbat iturritatik lortutako informazioa hautatuz eta alderatuz, haren fidagarritasuna eta egokitasuna neurtuz, diskriminazio mota oro baztertuz eta jabetza intelektualaren printzipioak errespetatuz.

4. konpetentzia espezifikoak

4.1. Irakurritako testuak beren testuinguru historiko-kulturalen kokatuko dituen eta mugimendu artistikoen eta literatura unibertsaleko obra garrantzitsuen osoko ikuspegi bat eskainiko duen erakusketa multimodal bat lantzea, irakurlearen inplikazioa eta erantzun pertsonala argi eta garbi adieraziz eta talde-lanean eta gatazken kudeaketan aktiboki eta proaktiboki parte hartuz.

4.2. Literatura unibertsaleko mugimendu estetikorik esanguratsuenen oinarrizko ezaugarrien eta sortu ziren testuinguru historiko-kulturalaren eta euskal literatura, zinema, musika edo pinturako obren arteko erlazioari buruzko interpretazio pertsonala hitzez edo era multimodalean azaltzea eta argudiatzea, metahizkuntza espezifikoak erabiliz eta obren hautemate estetikoari lotutako balio-judizioak gaineratuz.

5. konpetentzia espezifikoak

5.1. Emakume idazle garrantzitsuei, mendebaldekoak ez diren testuinguruetako literatura-obrei edota literatura-tradizioak proposatzen duen iruditeria-eraikuntzaren inguruko ikuspegi kritikoa eta askotarikoa eskainiko duten alderdi tematiko edo formalei buruzko saiakuntza indibidual batean gauzatuko den eta hainbat iturritatik lortutako informazioa aurkitu, hautatu eta alderatzea, haren fidagarritasuna eta egokitasuna neurtzea, berriz lantzea eta era sortzailean komunikatzea dakarren ikerketa-proiektu bat taldeka egitea, jabetza intelektualarekiko ikuspuntu kritikoa eta errespetuzkoa agertuz.

5.2. Munduaren eta haren iruditerien eraikuntza diskurtsiboari buruzko iritziak, ondorioak eta argudioak idatziz adieraztea, jarrera kritikoa agertuz eta informazioaren aipamena behar bezala eginez.

5.3. Genero-ikuspegia eskaintzen duten eta patriarkatuaren oinarrizko egiturak, mendebaldeko kanonaren berezko begirada etnozentrikoa eta gure gizartean nagusi den eta edozein gutxiengoren zapalkuntza dakarren beste edozein diskurtso zalantzan jarriko dituzten irakurketei buruzko solasaldi dialogikoetan kritikoki, aktiboki eta egokiro parte hartzea, entzute aktiboko jarrerak eta elkarriketa-kooperazioko eta hizkuntza-adeitasuneko estrategiak agertuz.

Oinarrizko jakintzak.

A. Hainbat genero, garai, kultura-testuinguru eta kode artistikotako obren eta pasarteen arteko testuartekeo erlazioak —baita horien ekoizpen-testuinguruekin ere— ezartzen dituzten gaikako ibilbideetan inskribatutako literatura unibertsaleko klasiko batzuen interpretazioaren eraikuntza gidatua eta partekatua, honako ardatz eta estrategia hauei jarraikiz:

1. Literatura unibertsaleko gaiak eta formak

1.1. Nia adieraztea

- Poesia lirikoa.
- Testigantza-literatura eta literatura biografikoa: egunkariak, gutunak, oroitzapenak, autobiografiak, autofikzioa eta abar.
- Narratiba existentziala: krisian dauden pertsonaiak.

1.2. Besteekin hitz egitea

- Legearen edo patuaren aurrean: tragedia.
- Gizarte-konbentzioen aurrean: drama.
- Umore kritikoa, atsegin emateko umorea: komedia.

1.3. Mundua imajinatzea, mundua behatzea, munduan jardutea

- Imajinatutako munduak: mitoak eta narratiba. Mitologiak. Heroiak. Alegiazko bidaiak. Espazio eta izaki fantastikoak. Utopiak, distopiak, zientzia fikzioa.
- Behatutako munduak: ipuina eta eleberria. Bildungsroman edo heziketa-eleberria. Espazio pribatuak, espazio publikoak: afektu intimoak eta gizarte-loturak. Desparekotasunak, diskriminazioa, indarkeriak, estereotipoak. Gerra eta iraultza. Migrazioak eta kultura-identitateak. Kolonialismoa eta emantzipazioa.
- Ihes-munduak: kontakizun laburra eta genero-eleberria. Abentura-literatura eta polizia-eleberria. Beldurrezko literatura.
- Artea konpromiso gisa: saiakuntza. Ideien literatura.

1.5. Emakumea eta literatura unibertsala

- Emakume idazleak.
- Emakume idazleen ikusezintasuna.
- Emakumeen ikuspegia literatura unibertsalean. Maitasun erromantikoan oinarrituta sortutako estereotipoak (emazte etsia, emakume ezkondu adulteroa, neskazaharra, maitasunaren apaizemeak, neska gazte aratza).

1.4. Gizakia, animaliak eta natura: mirespena, zirrara, salaketa. Poesia, narratiba eta saiakuntza.

2. Irakurketa partekaturako analisi, interpretazio, birsortze eta balorazio kritikoko estrategiak.

Obren interpretazioa literatura-etzabaiden edo literatura-elkarrizketen bidez.

Literatura-generoaren osagaiak eta obraren zentzuarekin duten lotura. Adierazpen-baliabideen harreran dituzten ondorioak.

Obrak interpretatzeko eta literatura-tradizioan duten lekua ulertzeko beharrezkoa den informazio soziohistorikoa, kulturala eta artistikoa.

Genero-ikuspegia duen irakurketa, nagusi den kulturaren kontakizunak ulertzeko eta patriarkatuari buruzko ikuspegi kritiko bat eraikitzeko.

Obren eta beste adierazpen artistiko eta kultural batzuen arteko testuarteko loturak, gaien, topikoen, egituren eta hizkuntzen arabera. Jarraitutasun- eta haustura-elementuak.

Literaturaren funtzionamendua gizarte-iruditeriak eraikitzeko erabakigarria den tresna

ideologiko gisa, genero-ikuspegia bereziki azpimarratuz.

Testuen interpretazioa argudioekin adierazteko estrategiak, aztertutako alderdiak integratuz eta balio kulturalak, etikoak eta estetikoak kontuan hartuz.

Adierazpen-irakurketa, dramatizazioa eta errezipitazioa, inplikaturako ulermen-, bereganatze- eta oralizazio-prozesuak kontuan hartuz.

Literatura-asmoko testuen sorkuntza, irakurritako obretatik abiatuz.

Norberaren ekoizpenen inguruko jarrera kritikoa, haien hobekuntzari begira.

Diskriminazio mota ororen gaitzespena.

B. Ondare unibertsaleko obra garrantzitsuen irakurketa autonomoa, honako estrategia hauek garatuz:

Obren hautaketa, autonomiaz eta gomendio espezializatuen laguntzarekin.

Literatura-elkarrizketetan eta irakurketa-gomendioen elkartrukeetan parte hartzeko estrategiak, testuinguru presentzian eta digitalean.

Liburutegien erabilera autonomoa eta ohikoa. Beste kultura-esperientzia batzuk izateko aukera.

Irakurketa-gustu pertsonalak argudioekin adierazteko jarraibideak. Irakurritako corpusaren dibertsifikazioa.

Esperientzia pertsonala, irakurketa-esperientzia eta kultura-esperientzia mobilizatzeko eta, era horretan, irakurritako obraren eta egungo alderdien eta beste literatura- edo arte-adierazpen batzuen artean loturak ezartzeko estrategiak.

Hainbat euskarritako irakurgaiak gomendatzeko jarraibideak, alderdi tematikoak, formalak eta testuartekoak kontuan hartuz.

Irakurtzeko interesa.

Genero-kontzientzia eta genero-ikuspegia.

C. Komunikazioa eta lanaren antolaketa

1. Interakzioa eta azalpena

Entzute aktibo, asertibitate, hizkuntza-adeitasun eta elkarrizketa-kooperazioko estrategiak.

Jarrera proaktiboa eta parte-hartze aktiboa taldekako lanak egitean.

Gatazkak kudeatzeko eta elkarrizketa bidez konpontzeko estrategiak.

Entzuleen premietara eta azalpen-denborara egokitzeko estrategiak.

Argudiatutako ahozko deliberazioa.

Irakurketa-esperientzia adierazteko estrategiak, metahizkuntza espezifiko eta teknikoki egokia erabiliz eta alderdi tematikoak, genero- eta azpigenero-alderdiak, egituraren eta estiloaren elementuak eta obren balio etikoak eta estetikoak kontuan hartuz.

2. Idatzizko ekoizpena

Lantzeko prozesua: informazioaren bilaketa, plangintza, idazketa, berrikuspena eta edizioa hainbat euskarritan.

Aipamenak eta erreferentzia bibliografikoak egiteko prozedurak. Orri-oinak eta haien

erabilerak. Bibliografia eta webgrafia.

Idaztearen bidez pentsamendua antolatzen eta emozioak kudeatzeko jarraibideak: idazketa automatikoa, eskemak, kontzeptuzko mapak eta laburpenak.

3. Iturrien erabilera eta informazio-alfabetatzea

Hainbat iturritako informazioa aurkitu, hautatu eta alderatzeko estrategiak.

Alderatutako iturrien fidagarritasuna eta egokitasuna neurtzeko estrategiak.

Etiketa eta azterna digitala.

Proiektuak egiteko plataforma birtualak.

Berriz landutako informazioa kritikoki, sormenarekin eta jabetza intelektuala errespetatuz komunikatu eta zabaltzeko estrategiak.

Informazio garrantzitsuen edukia kudeatzeko, informazio hori biltegitzeko eta berreskuratzeko jarraibideak. Albiste faltsuak eta gertakarien egiaztapena. Ziberamua.

Euskarazko literatura, literatura-sorkuntza eta idatzizko kalitatea garatzeko eta sustatzeko erakundeak ("Literatura Unibertsala" bilduma (EIZIE), "Urruzuno literatur leihaketa"...)